

MÁRTON SÁNDOR

Fiatalok foglalkoztatása

Egy magyar-román határ menti térségben élő fiatalok foglalkoztatási helyzetének összehasonlító vizsgálata

2012 júniusában a Debreceni Egyetem Politikatudományi és Szociológiai Intézete és a Nagyváradi Egyetem Szociológiai Tanszéke azonos kutatási metodológia alapján, a *Rural Youthjobs*, HURO/1001/081/2.3.2/01. c. projekt keretében kérdőíves kutatást végzett Hajdú-Bihar megye és a romániai Bihor megye 5-5 településén a határ menti övezetben élő fiatalok foglalkoztatási helyzetének feltárása céljából.¹

1. ábra

¹ A határ magyar oldalán a következő településeken folyt az adatfelvétel: Tépe, Konyár, Sáránd, Hosszúpályi, Derecske. A román oldalon a vizsgálatba Bors, Hidiselu, Nojorid, Osorhei, és Vadu Crisului településeken élő fiatalokat vonták be. Az 500-500 fősre tervezett mintából végül is a magyar oldalon 498, a román oldalon 489 értékelhető kérdőívet sikerült feldolgozni.

A két egyetem kutatócsoportjai által elkészített tanulmányok eddig a saját országuk településein felvett adatokat elemezték, a jelen tanulmány az első vállalkozás a magyar-román adatok összehasonítására.

A 2008-ban kitört globális pénzügyi-gazdasági, majd azt követő szociális válság egyik legnyugtalanítóbb következménye a 30 éven aluli fiatalok munkanélküliségének gyorsnövekedése. Az Európai Bizottság 2013 márciusában közreadott értékelése szerint a válság kitörése óta eltelt öt év után sem javul az EU-ban a foglalkoztatás helyzete, sőt még romlani látszik. 2013 januárjában tovább nőtt a munkanélküliség, amely ma már 26 millió embert érint, a gazdaságilag aktív népesség 10,8 %-át. A munkanélküliség a fiatalokat jobban sújtja. 2013 januárjában az EU-ban az aktív fiatalok 23,6 százaléka munkanélküli volt, ami egy újabb rekordot jelent az egyébként korábban is magas ifjúsági munkanélküliségben. Súlyosbítja a helyzetet, hogy növekszik a munkanélküliség idője. 2012 harmadik negyedévében az EU-ban az aktív korú fiatalok 7,1 százaléka már több mint egy éve munkanélküli volt, ami több mint 1 százalékos növekedést jelent az előző év hasonló időszakához. A jövőt veszélyeztető jelenségnek tekinthető, hogy a 25 éven aluli fiatalok között az EU-ban 8 milliót tesz ki azok száma, akik nem dolgoznak, de oktatásban, vagy átképzésben sem részesülnek.²

Az ifjúsági munkanélküliség magas szintje, mint komoly társadalmi probléma, a rendszerváltás óta folyamatosan jelen van a magyar társadalmi-gazdasági életben. Gere Ilona szerint az életkor a munkavállalók munkaerő-piaci helyzetét jelentősen befolyásolja. A fiatalabb korosztályhoz tartozó munkavállalók az idősebbekhez viszonyítva hátrányos helyzetben vannak, elsősorban a gyakorlat, a munkatapasztalat hiánya miatt, a munkáltatók ezért idegenkednek a fiatalok, különösen a pályakezdők alkalmazásától.³

A KSH 2010-es IV. negyedévi munkaerő-felmérése szerint Magyarországon a 15-29 éves népesség létszáma 1 880 000 fő volt. 2010-ben a 15-24 éves fiatalok közül

² *Forrás:* Az Európai Bizottság közleménye: Mélyülő társadalmi válság: az uniós foglalkoztatásról és társadalmi helyzetről szóló negyedéves áttekintés megállapításai 2013 03
http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-282_hu.htm

³ Dr. Gere Ilona: Ifjúsági munkanélküliség: a probléma jellemzése, eddigi intézkedések hatása, további teendők. Szociális Szakmai Szövetség, H.n. É.n.
http://www.3sz.hu/sites/default/files/uploaded/gere_i._-ifjusagi_munkanelkuliseg.pdf

298 ezren, a 25-29 év közöttiek esetében 528 ezren voltak aktívan jelen a munkaerő-piacon. A 15-24 évesek aktivitási rátája 24,9 %, a 25-29 éveseké 77,2 % volt. A 15-24 éves korcsoport alacsony gazdasági aktivitása a korosztálynak a korábbi években megnövekedett tanulási aktivitásából adódott, amiben jelentős szerepet játszottak az elhelyezkedéssel kapcsolatos növekvő mértékű nehézségek is. 2010-ben a 15-19 éves, nem tanuló fiatalok körében a munkanélküliségi ráta 45,7 %, a 20-24 évesek esetében 25,1 %, a 25-29 éves korosztályban 26,6 % volt.

2010-ben a 30 év alatti fiatalok csoportján belül az alapfokú, vagy szakiskolai végzettséggel rendelkezők elhelyezkedési esélyei voltak a legalacsonyabbak. De nem sokkal nagyobb eséllyel jutottak munkához azok sem, akik érettségijük mellett nem rendelkeztek valamilyen szakképzettséggel. A felsőfokú végzettségűek már jobb eséllyel szerepeltek a munkaerő-piacon, különösen a 25-29 éves korosztályban, a hol a főiskolai végzettségűek 9,8 százaléka, az egyetemet végzettek 6,5 %-a volt munka nélkül 2010-ben.⁴

Az utóbbi három évben a fiatalok munkaerő-piaci helyzete nem javult. A KSH 2013. március 28-án kiadott gyorsjelentése szerint a munkanélküliek 17,9%-a a 15-24 éves korosztályhoz tartozott, e korosztály körében a munkanélküliek aránya 29,2 % volt, csaknem 1 százalékkal magasabb, mint az előző év hasonló időszakában.⁵

A fiatalok elhelyezkedési esélyei különösen rosszak a hátrányos helyzetű térségekben, amelyhez a magyar-román határ menti régió is tartozik. A hátrányos helyzet a térség helyi gazdaságának erőtlenségéből adódik. A térségben alapvetően a mezőgazdaság a domináns ágazat, amelynek munkaerő felvevő képessége évek óta alacsony, sőt romló tendenciát mutat. A rendszerváltás előtt létrejött ipari vállalkozások nagy része is tönkrement, új beruházások alig vannak, külföldi működő tőke nem áramlik e térségbe. A román oldalon is az Ártánd és Nagyvárad között húzódó nemzetközi főútvonal menti

⁴ KSH: A fiatalok munkaerő-piaci helyzete A munkaerő-felmérés alap-, illetve a 2010. IV. negyedévi kiegészítő felvétele alapján, 2011. október

http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/ifusag_munkaero_piac.pdf

⁵ Unemployment rate unchanged Unemployment, December 2012–February 2013. KSH First Release 28th March 2013

<http://www.ksh.hu/docs/eng/xftp/gyor/mun/emun21302.pdf>

keskeny sávban telepedtek meg elsősorban a szállítási ágazatban tevékenykedő vállalkozások. A munkanélküliség és az elszegényedés a térség meghatározó társadalmi és gazdasági folyamata. Vizsgálatunkban arra kerestük a választ, hogyan érinti mindez a fiatalokat, van-e valamilyen különbség a határ két oldalán élők munkaerő-piaci helyzetében?

Először néhány adat a minta összetételéről. A megkérdezett fiatalok átlagéletkora a román oldalon 23, a magyar oldalon 24 év volt. A nemek aránya kiegyenlített volt mind a magyar, mind a román településeken. A megkérdezettek 48,3 százaléka volt férfi a román oldalon, és a 48,9 % a magyar oldalon. A nők aránya a román településeken megkérdezettek között 49,7 %, a magyar településeken 50,9 % volt.

A megkérdezettek nemzetiség szerint összetétele érthető okokból a román településeken kevésbé homogén. 21,1 % magyarnak, 77,3 % románnak, 1,4 % roma nemzetiségűnek tartotta magát. A magyar településeken a megkérdezettek 95 százaléka magyar, 3,6 százaléka roma nemzetiségű volt. A megkérdezettek iskolai végzettség szerinti megoszlását a következő táblázat mutatja:

			Ország	
			Románia	Magyarország
Mi a legmagasabb befejezett iskolai végzettsége?	nem járt iskolába	fő	2	0
		%	,4%	,0%
	kevesebb, mint 8 osztály	fő	8	7
		%	1,6%	1,4%
	8 általános	fő	158	159
		%	32,4%	31,9%
	szakmunkásképző	fő	2	55
		%	,4%	11,0%
	szakiskola	fő	31	20
		%	6,4%	4,0%
	szakközépiskola	fő	64	74
		%	13,1%	14,9%

	gimnázium	fő	130	101
		%	26,6%	20,3%
	felsőfokú szakképzés, technikum	fő	17	39
		%	3,5%	7,8%
	főiskola	fő	7	23
		%	1,4%	4,6%
	egyetem	fő	69	20
		%	14,1%	4,0%
összesen		fő	488	498
		%	100,0%	100,0%

1. táblázat

A 8 általános és az ennél alacsonyabb iskolázottságot illetően a két országban a megkérdezettek megoszlása érdemben nem tér el egymástól. A középfokú végzettséggel rendelkezők között a magyar településeken megkérdezettek között lényegesen nagyobb arányban fordulnak elő szakmunkásképzőt végzettek, mint a határ román oldalán. Az egyéb iskolatípusokban szerzett középfokú végzettség tekintetében nincs lényeges különbség a magyar és a román mintában, ezzel szemben a romániai településeken megkérdezettek között több mint háromszor nagyobb arányban vannak az egyetemi végzettséggel rendelkezők.

Bár megkérdezettek több mint egyharmada mindkét országban alapfokú, legfeljebb 8 általános végzettséggel rendelkezik, ami ma már kevés a munkaerőpiacon való boldoguláshoz, mégis a két országban megkérdezettek csaknem fele (48,5 %) nem akar továbbtanulni. Ennél kevesebben a magyar oldalon (43,5%), és jóval többen (61,5 %) a román oldalon élők közül utasítják el a tovább-tanulás gondolatát. A saját, mindennapi életében sem tudja felhasználni azt a tudást, amit a képzés során elsajátított a romániai megkérdezettek 37,2 százaléka, a magyar fiatalok 25,5 százaléka. Csak kismértékben tudja az így szerzett ismereteket felhasználni a romániai fiatalok 13,6 százaléka, a magyar oldalon megkérdezettek 11,8 százaléka. Bár az iskolarendszerben való tanulást a

többség nem tervezi, valamilyen továbbképzésben a megkérdezettek mintegy 65 százaléka venne részt mindkét országban.

Az iskolarendszerű továbbtanulás elutasításának egyik oka az a tapasztalat lehet, hogy a tanulással érdemben nem javultak elhelyezkedési esélyeik, még azoknak sem, akik valamilyen szakképzettséget szereztek. A határ román oldalán megkérdezettek 67,1 százaléka, a magyar oldalon élők 45,3 százaléka a tanult szakmájában még egy napot sem dolgozott, mindkét országban élők egyötöde szerint azzal a végzettséggel, amellyel rendelkeznek, nem lehet könnyen elhelyezkedni.

A közfelfogás szerint olyan speciális ismeretek, mint pl. a gépjárművezetés, vagy számítástechnikai jártasság előny lehet az elhelyezkedésnél. Közel azonos arányban rendelkeznek a megkérdezett fiatalok (román minta: 37,5 %, magyar minta: 41,3 %) érvényes gépjármű vezetési jogosítvánnyal. Számítógépet a megkérdezett fiatalok túlnyomó többsége használ mindkét országban.

			Ország	
			Románia	Magyarország
Van-e Önnek érvényes jogosítványa?	van	fő	187	207
		%	37,5%	41,3%
	nincs	fő	312	294
		%	62,5%	58,7%
összesen		fő	499	501
		%	100,0%	100,0%
Használ-e Ön számítógépet?	igen	fő	439	438
		%	88,7%	87,8%
	nem	fő	56	61
		%	11,3%	12,2%
összesen		fő	495	499
		%	100,0%	100,0%

2. táblázat

A térség jövőbeli gazdasági fejlődése szempontjából kedvező adottságot jelent az, hogy a potenciális munkavállalók több mint 70 százaléka napi gyakorisággal használja az internetet, ami a helyi gazdaságok humánerőforrásának fejlesztéséhez kiváló eszköz lehet. A két országban élő fiatalok között e tekintetben sincs érdemi különbség.

			Ország		
			Románia	Magyarország	
Milyen gyakran használja Ön az internetet?	állandóan	fő	48	71	
		%	10,4%	14,6%	
	naponta	fő	278	286	
		%	60,0%	59,0%	
	hetente	fő	94	61	
		%	20,3%	12,6%	
	havonta többször	fő	16	15	
		%	3,5%	3,1%	
	havonta vagy ritkábban	fő	15	14	
		%	3,2%	2,9%	
	soha	fő	12	38	
		%	2,6%	7,8%	
	összesen		fő	463	485
			%	100,0%	100,0%

3. táblázat

A mobil telefonhasználat ma már mindkét országban általánosan elterjedt, még a hátrányos helyzetű csoportokban is. Érdemi különbség itt sem mutatkozik, a határ magyar oldalán megkérdezett fiatalok 95,4 százaléka, a romániai fiatalok 97 százaléka rendelkezik mobiltelefonnal.

Az iskolai rendszerű tanulmányok befejezése utáni hónapok kritikus időszakot jelentenek minden pályakezdő fiatal számára. Az elhelyezkedési kudarcok elbátortalaníthatják a fiatalokat, és rohamosan romolhat munkaerő-piaci részvételi hajlandóságuk, valamint

kellő gyakorlati tapasztalat híján elméleti ismereteik is rohamosan elavulnak, így munkavállalóként is egyre inkább leértékelődhetnek. Az Európai Unióban ezért már a múlt évszázad végétől kezdve működtettek olyan közösségi programokat, amelyek az iskolától az első munkavállalásig terjedő átmeneti időszakban segítik a pályakezdő fiatalokat. Döntő jelentőségű, hogy a végzés után a fiatalok próbálkoznak-e bármivel, aminek révén munkatapasztalatokra tesznek szert, vagy munka nélkül ülnek otthon és várnak a jó szerencsére.

Az alábbi táblázatból az látszik, hogy a magyarországi fiatalok több mint egyharmada, a romániai fiatalok kevéssel több, mint egytizede regisztrált munkanélküli volt tanulmányai befejezése után. A két ország közötti lényeges eltérés okát jelenleg nem ismerjük, de elképzelhető, hogy az átlagosan 24-25 éves fiatalok, amikor elhagyták az iskola padjait Romániában, akkor ott vagy nehezebb volt a munkanélküli ellátásba bekerülni, vagy nem igazán érte meg a fiataloknak a regisztrációval együtt járó köztételek vállalása.

			Ország		összesen
			Románia	Magyarország	
Önnel előfordult-e, hogyan regisztrált munkanélküli volt	igen	fő	6	88	94
		%	11,8%	36,7%	32,3%
	nem	fő	45	152	197
		%	88,2%	63,3%	67,7%
összesen		fő	51	240	291
		%	100,0%	100,0%	100,0%

4. táblázat

A romániai munkavállalók a rendszerváltás óta nagyobb nemzetközi mobilitást mutatnak, mint a magyarországiak. Ezt a több évtizedes bezártságból való kitörés vágya is motiválta, de a nagyon alacsony életmódot mellett a magyarországinál jobb idegen nyelvtudási szint is lehetővé tette, lévén a románul tudóknak könnyebb mind a francia, mind az olasz nyelv elsajátítása. Valószínű, hogy mindezek mellett a rendszerváltás

előtti időszakban a német ajkú felmenőkkel rendelkezők tömeges kivándorlása is ösztönzést adott a külföldi munkavállalásra a régi rezsim bukása után, mert voltak rokon, baráti kapcsolatok és tapasztalatok, amelyek segítették a próbálkozók első lépéseit. Az alábbi táblázat a külföldi munkavállalással próbálkozók arányát mutatja, amely a romániai fiatalok között csaknem kétszerese a magyarországiakénak.

		Ország	
		Románia	Magyarország
Önnel előfordult-e, hogy külföldön próbált szerencsét	igen	10,0%	5,8%
	nem	90,0%	94,2%
összesen		100,0%	100,0%

5. táblázat

Az alkalmi munkavállalás nem a legjobb módja a megfelelő munkatapasztalatok szerzésének, de legalább hozzájárul a család megélhetéséhez és karbantartja a fiatalok munkavégzési hajlandóságát, munkaképességét. A megkérdezett magyarországi fiatalok egyharmada, a romániai fiatalok csaknem negyven százaléka próbálkozott alkalmi munkavállalással a végzés után.

			Ország	
			Románia	Magyarország
Önnel előfordult-e, hogy alkalmi munkát vállalt	igen	fő	26	72
		%	37,7%	30,0%
	nem	fő	43	168
		%	62,3%	70,0%
összesen		fő	69	240
		%	100,0%	100,0%

6. táblázat

A szezonális munkavállalásra, amit a köznyelvben egyszerűen csak napszámnak neveznek, a végzés után inkább a magyar fiatalok vállalkoztak, (23%), míg a romániai fiatalok közül erre a kérdésre csak 4,2 % válaszolt igennel.

Végzett-e szezonális mezőgazdasági munkát tanulmányai befejezése után?

			Ország		összesen
			Románia	Magyarország	
Önnel előfordult-e, hogy szezonális mezőgazdasági munkát vállalt	igen	fő	2	55	57
		%	4,2%	22,9%	19,8%
	nem	fő	46	185	231
		%	95,8%	77,1%	80,2%
összesen		fő	48	240	288
		%	100,0%	100,0%	100,0%

7. táblázat

Érdekes, hogy a szezonális munkára vállalkozó romániai fiatalok 45 százaléka munkaügyi központon jutott ilyen munkához, és 55 százalékuk dolgozott közvetlenül a gazdákkal kötött megállapodás alapján. A megkérdezett magyarországi fiatalok esetében viszont csak 17 % esetében játszott közvetítő szerepet a munkaügyi szervezet, 83 százalékuk munkaadóval való közvetlen tárgyalás után jutott ilyen kereseti lehetőséghez.

Az iskola elvégzése után mezőgazdasági árutermeléssel csak kevés fiatal próbálkozott, mindössze csak 5 %, az is csak Magyarországon, a romániai fiatalok közül egy sem próbálkozott piacra termelni.

Az olyan fiatalok számára, akiknek szülei, vagy rokonai vállalkoznak, komoly lehetőség nyílik gyakorlat-szerzésre családi keretek között is. Ezzel a lehetőséggel nagyobb mértékben éltek a romániai fiatalok (20,8 %) és jóval kisebb arányban (12,5 %) a Magyarországon megkérdezettek.

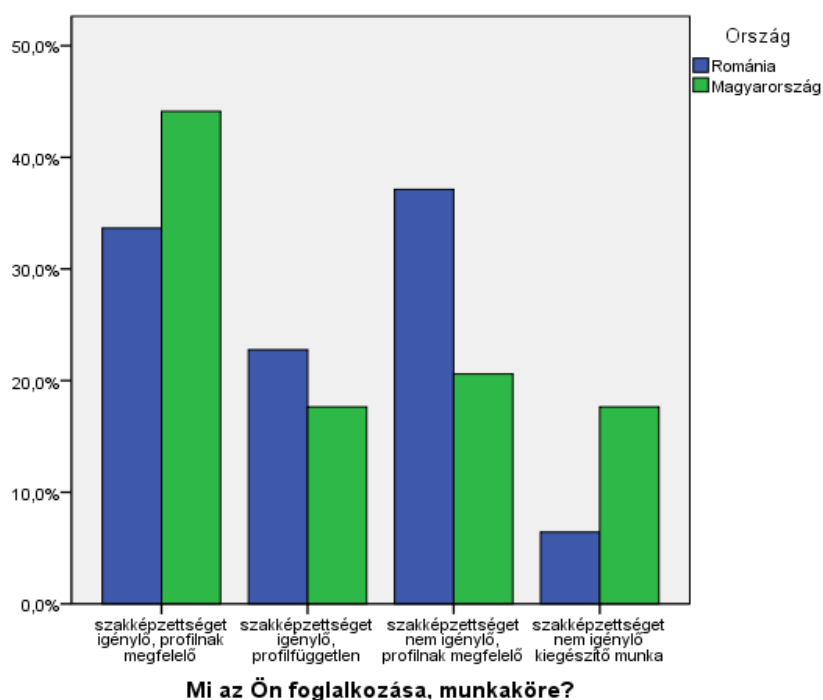
			Ország		összesen
			Románia	Magyarország	
Önnel előfordult-e, hogy szülei vagy más rokon vállalkozásába családtagként rendszeresen besegített	igen	fő	11	30	41
		%	20,8%	12,5%	14,0%
	nem	fő	42	210	252
		%	79,2%	87,5%	86,0%
összesen		fő	53	240	293
		%	100,0%	100,0%	100,0%

8. táblázat

Saját vállalkozás indítását saját lakóhelyén a magyarországi fiatalok 30 százaléka, a romániai fiatalok több mint fele tartotta reálisnak. Az adatok alapján látszik, hogy a romániai fiatalok lakóhelyükön nagyobb lehetőséget láttak saját vállalkozás elindítására, mint a Magyarországon élők. Az általános vélekedés szerint is Romániában kedvezőbb a vállalkozások számára a jogi környezet.

			Ország		összesen
			Románia	Magyarország	
Van-e esélye arra, hogy saját vállalkozást indítson a lakóhelyén?	nincs	fő	112	245	357
		%	49,1%	69,8%	61,7%
	van	fő	116	106	222
		%	50,9%	30,2%	38,3%
összesen		fő	228	351	579
		%	100,0%	100,0%	100,0%

9. táblázat

2. ábra

Összefoglalva: egy hátrányos helyzetű határ menti térségben a fiatalok munkaerő-piaci helyzete még nehezebb, mint más térségben. Úgy látszik az adatok alapján, hogy talán a mezőgazdaság lehetne az az ágazat, ahol a fiatalok nagyobb számban megélhetést találnának. Ha javulna a mezőgazdasági vállalkozások számára a közgazdasági környezet, akkor a jelenleginél jóval kevesebb fiatalnak kellene munka nélkül tengetnie az életét. Az ifjúsági munkanélküliség az egyik halasztást nem tűrő, megoldásra való társadalmi probléma szerte Európában, így Magyarországon és Romániában is. A határ menti térségben megvalósított közös fejlesztési projektek révén olyan gazdasági környezetet kellene létrehozni, amely ösztönözné a fiatalok vállalkozásait.

Irodalom:

A foglalkoztatottság és a munkanélküliség regionális különbségei. Budapest, KSH, 2011.

A munkanélküliek és a munkát keresők adatai – az 1996-os mikrocenzus Budapest, 1998. KSH.

Fazekas Károly-Kézdi Gábor (szerk.): Munkaerő-piaci tükrök, 2011. Budapest, MTA KTI-OFA, 2011.

Fiatalok munkaerő-piaci helyzete 2010. KSH, 2011. Budapest

Gaszó Ferenc, Laki László: Fiatalok az újkapitalizmusban. Budapest, Napvilág Kiadó, 2004.

Dr. Gere Ilona: Ifjúsági munkanélküliség: a probléma jellemzése, eddigi intézkedések hatása, további teendők. Szociális Szakmai Szövetség, H.n. É.n.

Kovács Marcell–Szűcs Zoltán–Tiszai Mónika: A háztartások és a családok társadalmi-foglalkozási tagozódása Budapest, KSH. 1999.

Szabó Andrea- Bauer Béla(szerk.): Ifjúság 2008. Gyorsjelentés. Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet, Budapest, 2009.